Suomen Rehtorit ry
Rautatieläisenkatu 6, 00520 Helsinki

Sivistysvaliokunnalle

Asia: Suomen Rehtorit ry eduskunnan sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä HE 212/2024 vp perusopetuslain muuttamista koskien sekä seuraavista toimenpidealoitteista:

TPA 2/2023 vp Toimenpidealoite opetusta häiritsevien mobiililaitteiden haltuun ottamisesta perusopetuksessa,
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/EduskuntaAloite/Documents/TPA_2+2023.pdf

TPA 4/2024 vp Toimenpidealoite kännyköiden käytön kieltämisestä peruskoulussa,
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/EduskuntaAloite/Documents/TPA_4+2024.pdf

TPA 47/2024 vp Toimenpidealoite välituntien lisäämisestä kännykkäkiellon piiriin,
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/EduskuntaAloite/Documents/TPA_47+2024.pdf

Viite: Lausuntopyynnön diaarinumero: HE 212/2024 vp

Puhelimet ja muut mobiililaitteet

Suomen Rehtorit ry kiittää lakiesitystä puhelinten ja muiden mobiililaitteiden käyttöä koskevien sääntöjen selkeyttämisestä ja kattavasta valmistelutyöstä. Lakiesitys antaa koulujen henkilöstölle aiempaa vahvemman tuen puuttua puhelinten häiritsevään käyttöön koulupäivän aikana. Lisäksi esitys tukee kouluja oppilaiden hyvinvoinnin eteen tehtävässä työssä.

Järjestö kiinnittää kuitenkin edelleen huomiota siihen, että muutos nostaa aiemmin järjestyssääntötasoisen asian lain piiriin kuuluvaksi. Kouluissa annettavien kurinpito- ja turvaamistoimien näkökulmasta järjestyssäännön rikkomisella ja lainvastaisella teolla on ollut selkeästi erilainen painoarvo ja tämä on huomioitu sanktioissa. Puhelimen luvaton käyttö oppitunnilla rinnastuu nyt seurauksissa muihin lainvastaisiin tekoihin, esimerkiksi väkivaltatilanteisiin. Vaikka tavoite on hyvä, muutos voi hämärtää oppilaiden ymmärrystä lainvastaisten tekojen vakavuudesta ja pahimmillaan heikentää luottamusta lakien merkitykseen. On toivottavaa, että tämä huoli otetaan asianmukaisesti huomioon Opetushallituksen antamassa ohjeistuksessa.

Kun asiasta on määritetty perusopetuslaissa, siihen liittyviä käytänteitä tullaan tarkentamaan koulujen järjestyssäännöissä. On hyvä, että lakimuutoksen yhteydessä opetuksen järjestäjät ja yksittäiset koulut saavat Opetushallitukselta tukea sääntöjen muodostamiseen ja yhdenmukaistamiseen. Tällä vähennetään yksittäisille kouluille ja viranhaltijoille lakimuutoksesta tulevaa työmäärää ja varmistetaan oppilaiden tasa-arvoa ja yhdenvertaista kohtelua valtakunnallisella tasolla. Tarkennuksia tarvitaan etenkin siihen, mitä järjestyssääntöihin voi kirjata puhelimen käytöstä oppituntien ulkopuolisena aikana, millaisia seurauksia lain rikkomisesta voi oppilaalle seurata sekä sitä, miten puhelimen säilytyksestä voidaan paikallisella tasolla määrätä.

Suomen Rehtorit ry
Rautatieläisenkatu 6, 00520 Helsinki

Aluehallintovirastojen laillisuusvalvonta

Suomen Rehtorit ry kannattaa lakiesityksen tavoitetta yhdenmukaistaa opetuksen järjestäjien käytänteitä ja turvata siten oppilaiden oikeusturvaa valtakunnallisesti. Järjestön näkemyksen mukaan muutos on tarpeellinen myös niissä tilanteissa, joissa olemassa oleva epäkohta tiedostetaan ja/tai toiminnan lainmukaisuutta halutaan tarkistaa, mutta kukaan yksittäinen osapuoli ei tee kantelua. Lisäksi järjestö huomioi, että lakiesitys on tehty yhdenmukaistamaan varhaiskasvatuksen ja esi- sekä perusopetuksen laillisuusvalvontaa, mikä on asiallinen tavoite varhaiskasvatuksen ja koulutusalan yhteisten tavoitteiden näkökulmasta.

Järjestö nostaa kuitenkin esille joitakin huomioita esitykseen liittyen. Järjestön näkökulmasta Aluehallintovirastojen rooli laillisuusvalvojana ja ohjauksen antajana on nykyisellään ollut asiallinen ja toimiva. Opetuksen järjestäjät ja yksittäiset rehtorit ovat voineet vapaamuotoisesti pyytää tukea haastavissa tilanteissa ja useat, kaikkien osapuolten näkökulmasta ikävät ja turhat konfliktitilanteet on voitu tämän seurauksena välttää. On odotettavissa, että valvonnallisen roolin vahvistaminen heikentää neuvonnallista roolia jo yksinomaan vähäisen henkilöstöresurssin vuoksi.

Aluehallintovirastojen tapa tarkistaa toiminnan laillisuutta jälkikäteen kanteluiden kautta ei ole ollut opetuksen järjestäjän tai rehtorien toiminnan kannalta paras vaihtoehto. Kantelu on joka tapauksessa tilanteen jälkitarkastelua, jolloin tapahtunutta ei voi enää muuttaa. Kanteluun vastaaminen on hallinnon näkökulmasta kuormittava ja työläs prosessi asian laajuudesta tai mittakaavasta huolimatta. Kanteluiden käsittelyaika aluehallintovirastoissa on myös ollut verraten pitkä heikentäen välitöntä oikeusturvan saatavuutta. Kantelu on ollut kuitenkin kansalaisten oikeus saada vastaus huolta herättävissä tilanteissa, ja vastaus on joka tapauksessa toiminut myös ohjauksena vastaavien tilanteiden varalle, joten se on ollut tässä mielessä perusteltu toimintatapa.

Lakiesityksen myötä aluehallintovirastojen toiminta tulisi todennäköisesti entistä enemmän painottumaan tapahtumien jälkikäteiseen tarkasteluun. Yksittäisten kanteluiden lisäksi aluehallintovirasto voisi ottaa oman harkintansa mukaan myös esim. median kautta esille tulleita asioita käsittelyyn ja lisäksi sanktioida määräysten vastaista toimintaa.

Suomen Rehtorit ry ei kannata tällaista kehityssuuntaa. Huolta herättää esimerkiksi se, millä kriteereillä ja tietopohjalla asioita nostettaisiin tarkasteluun (Riittääkö yksittäinen lehtiartikkeli, joka saattaa pahimmillaan pohjautua virheellisiin käsityksiin tai yksittäisen huoltajan näkökulmaan?) ja miten paljon tällaiset tarkastukset tulisivat kuormittamaan jo nyt paineen alla toimivaa opetusalan johtoa. Huolta herättää myös aluehallintoviraston henkilöstön riittävyys tarkastusten mahdollisesti lisääntyessä ja asiantuntemus sanktioiden antamisessa.

Järjestön näkökulmasta toivottavaa olisi kehityssuunta, jossa laillisuusvalvonnan ja -ohjauksen painopistettä siirretään entistä enemmän ennakoivaan ja ennalta ehkäisevään toimintaan. Mahdollisia virhetilanteita ja vääriä säädösten tulkintoja vähentävät yksittäisten viranhaltijoiden koulutus, tietoisuuden lisääminen monikanavaisesti sekä selkeämmät ohjeet. Suomalaisen koulutusjärjestelmän piirissä työskentelevät ovat asiantuntevia ammattilaisia, joilla on vahva tahtotila noudattaa annettuja säädöksiä. Määräysten vastainen toiminta ei lähtökohtaisesti ole

Suomen Rehtorit ry
Rautatieläisenkatu 6, 00520 Helsinki

viranhaltijoiden tietoinen tahtotila vaan tyypillisesti seurausta esimerkiksi epäselvistä ja ristiriitaisista ohjeista, määräysten monitulkintaisuudesta tai osaamisvajeesta. Mitään näistä ei korjata eikä virheitä estetä sillä, että viranhaltijoiden toiminta jälkikäteen arvioidaan virheelliseksi ja sitä sanktioidaan.

Järjestön ehdottama toiminnan painopisteen siirtäminen ennakoivaan laillisuusohjaukseen vahvistaisi paremmin oppilaiden oikeusturvaa, lisäisi luottamusta kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön ja vähentäisi tarkastuksista ja kanteluista tulevaa työmäärää.

Järjestö nostaa vielä esille, että lakimuutoksen tarve pykälien 41 a-d ja 42 d osalta on perusteltu valmistelumateriaalissa käytännössä vain yhden artikkelin (Mäntylä & Karjalainen, Edilex 2022/33) pohjalta. Muutostarve voi olla valmistelun aikana laajemminkin esille tuotu, mutta tätä ei avata materiaalissa millään tavalla. Näin kapeaan valmistelutietoon pohjautuva lakimuutos näyttäytyy heikosti valmistellulta ja muutostarve kyseenalaiselta.

Liikunnallinen elämäntapa

Suomen Rehtorit ry kiittää lakiesitystä siitä, että se kiinnittää huomiota yhteiskunnallisesti merkittävään huoleen. Lasten ja nuorten liikkumattomuus on kasvanut ja tilanne on kansallisesti huolestuttava.

Liikunnalliseen elämäntapaan kannustaminen on ollut perusopetuksessa opetussuunnitelmatasolla määritettävä asia. Tavoitetta on tuettu tuntijaon, oppiaineen opetussuunnitelman ja laaja-alaisten osaamiskokonaisuuksien kautta. Kouluja on ohjattu muokkaamaan koulupäivien rakennetta, lisäämään toiminnallisuutta oppituntien ulkopuoliseen aikaan ja lisäksi käytettävissä on ollut erilaisia kansallisia hankkeita ja ohjelmia asian edistämiseksi.

Jo tehdyt toimet eivät ole olleet selkeästi riittäviä. Huomion kiinnittäminen perusopetuslakiin lienee luonteva kehityssuuntaus, joskaan ei yksiselitteisesti järjestön näkökulmasta ongelmaton.

Perusopetuslakiin on kirjattu tällä hetkellä vain hyvin yleisellä tasolla olevia, tarkoituksenmukaiseksi koettuja tavoitteita: sivistys, tasa-arvo, oppilaiden edellytys osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana. Liikunnallisen elämäntavan liittäminen tavoitteisiin ei ole tasoltaan ja muotoilultaan näihin rinnastettavissa. Lisäys näyttäytyy muusta kokonaisuudesta irrallisena, vain otteena hallitusohjelmasta ja se olisi ollut paremmin asemoitavissa edelleen esimerkiksi opetussuunnitelman tavoitteisiin.

Painoarvoa liikunnallisuuden lisäämiselle olisi voitu tuoda edelleen monella muulla, järjestön näkökulmasta tehokkaammalla tavalla: lisäämällä esimerkiksi koulujen resursseja liikuntavälineiden ja -paikkojen hankintaan, liikunnallisuutta lisäävän henkilöstön palkkaukseen ja henkilöstön koulutukseen.

Lisäksi järjestö pitää hiukan ongelmallisena sitä, että perusopetuslaki ylipäänsä ottaa kantaa yksilön elämäntapaan liittyvään tavoitteenasetteluun. Elämäntapa on tyypillisesti jotakin, joka muodostuu vain osaksi koulutus- ja kasvatusympäristön muokkaamana ja joka on vahvasti yksilön

Suomen Rehtorit ry
Rautatieläisenkatu 6, 00520 Helsinki

omien oikeuksien piirissä. Esi- ja perusopetuksen velvollisuus ja oikeus määrittää tai ohjata yksilön elämäntapaa on vahvasti rajallinen.

Järjestö näkee, että säädökset tarkentavat ja rajaavat oppilaille annettavia kurinpito- ja turvaamistoimia asiallisesti. Järjestö toivoo kuitenkin, että perusopetusta koskevissa säädöksissä otettaisi kantaa myös niihin tilanteisiin, kun oppilas ei noudata annettuja kurinpitotoimia. Kasvatuksellisesti ja sääntöjen rikkomisesta annettavien seurausten merkityksen vuoksi olisi tärkeää, että myös sanktioiden noudattamatta jättämisestä tulisi seuraus. Sanktion voitaisiin esimerkiksi katsoa olevan osa oppilaan koulunkäyntiä ja opetusta, jolloin hän ei voisi saada hyväksyttyä lukuvuosi- tai päättöarviointia ilman näiden suorittamista.

Toimenpidealoitteet

Suomen Rehtorit ry katsoo, että perusopetuksen järjestäjille tulisi antaa mahdollisuus antaa järjestyssäännöissä määräyksiä myös puhelimien ja muiden mobiililaitteiden säilytyksestä niiden tilanteiden varalta, jolloin oppilaan oikeutta saada opetussuunnitelman mukaista opetusta ja oikeutta turvalliseen opiskeluympäristöön ei voitaisi muutoin taata. Suomen perustuslain 16.1 §:n mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Opetuksen järjestäjän on siis lähtökohtaisesti varattava oppilaiden käyttöön opiskelussa tarvittavat laitteet. Välituntien osalta ymmärrämme sääntelyn ongelmallisuuden.

Katsomme, että tehdyt toimenpidealoitteet eivät edellytä muutoksia hallituksen esitykseen muilta osin.

Helsingissä 17.2.2025

Päivi Ikola
puheenjohtaja
Suomen Rehtorit ry